

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

складовою. Новітні технології, особливо в галузі штучного інтелекту, комп'ютерної техніки та засобів телекомунікації, змінюють методи ведення бізнесу, напрями руху фінансових потоків, ставлять нові вимоги до менеджменту людських ресурсів. Відповідно зазнає змін сфера сервісу, що найбільшою мірою орієнтована на запити споживачів послуг. Революційним для сервісних організацій став перехід на електронні системи обслуговування клієнтів і ведення бізнесу, включаючи мережу інтернет.

Послуги, як складова частина суспільних потреб, є двигуном відтворювального процесу, а розширене відтворення все більше потребує розвитку сфери сервісу. Більш того, прискорений розвиток сфери послуг часто стає каталізатором територіального розвитку, виконуючи роль мультиплікатора. Тому, виходячи із вищесказаного, стратегія соціально-економічного розвитку країни повинна включати в себе заходи щодо прискореного розвитку даної галузі, різноманітних видів послуг.

Україна в останні десятиліття стала досягати результатів на шляху побудови економіки ринкового типу. За ці роки у сфері послуг багатьох регіонів України намітилися позитивні тенденції розвитку. У великих містах функціонують торговельні, сервісні та розважальні центри, які представляють елементи єдиної системи обслуговування. При цьому перелік послуг і форма їхнього надання змінюються відповідно з урахуванням вимог динамічних обставин життя, особливостями існування ринку послуг, диверсифікацією попиту тощо.

Для підтримки розвитку сфери послуг необхідним є вирішення комплексу складних завдань:

1) формування сприятливих умов для підприємницької діяльності у секторі послуг, створення економічного та правового середовища, яке б забезпечувало стимулювання ділової активності населення (закріплення правових гарантій, які забезпечують свободу, захист та підтримку приватного бізнесу та недержавних форм підприємництва; врахування думки підприємницьких кіл при підготовці та прийнятті законодавчих актів та постанов; формування ринкової інфраструктури, яка забезпечуватиме підприємницьку діяльність).

2) створення реальних можливостей кожному підприємству для початку самостійної підприємницької діяльності у сфері послуг, доступу до виробничих, матеріально-технічних та фінансових ресурсів (спрощення порядку реєстрації підприємств сфери послуг; подальший розвиток комерційної системи інформаційного забезпечення підприємницької діяльності).

3) кадрового забезпечення розвитку підприємницької діяльності у сфері послуг (формування мережі бізнес-шкіл, учбово-ділових центрів на їх базі; створення та організація діяльності Ради по соціальній адаптації та підготовці кадрів для сфери послуг; організація вивчення та використання досвіду діяльності існуючих структур підтримки підприємництва у інших регіонах; розробка плану заходів по наданню державної підтримки молодіжного підприємництва у сфері послуг).

4) здійснення заходів в галузі інвестиційної політики, направлених на підтримку підприємництва у сфері послуг регіону (раціональний перерозподіл інвестиційних ресурсів регіону, враховуючи пріоритетність розвитку сектора послуг; відтворення та розвиток сфери колективного підприємництва та взаємодопомоги: виробничих, позичково-ощадних, ощадно-збутових та ін. товариств).

Одним з визначальних чинників сталого розвитку регіонів України та інших країн економісти вважають багатогранний і масштабний розвиток сфери послуг, так як саме він представляє істотну змістовну складову в основних моделях диверсифікації економіки, орієнтованих на задоволення потреб населення і збільшення основної маси доданої вартості – виробленої продукції.

Від формування економіки послуг, або сервісної економіки залежить розвиток ринкових відносин в нашій країні. Основним чинником, що визначає позитивний ефект, є здатність максимально задовольняти вимоги споживача. Стратегія орієнтації на споживача означає, що клієнт є центром уваги фірми, організації, яка повинна прагнути до того, щоб якомога краще розуміти тенденції розвитку системи значущості замовника.

Висновки та пропозиції. Таким чином, за результатами розгляду стану вітчизняної сфери сервісу можна зробити висновок, що для подальшого зміцнення економічної безпеки країни та підвищення якості життя населення необхідно здійснити корінні перетворення в структурі і діяльності галузі послуг. Вирішення даної проблеми можливе шляхом розробки та реалізації регіональної стратегії розвитку сфери послуг, що врахує її соціально-економічну ефективність для держави, регіону, підприємництва та населення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Котлер Ф. Маркетинг от А до Я: 80 концепцій, которые должен знать каждый менеджер / Ф. Котлер. – М., 2010 г. – 320 с.
2. Козик В. В. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини : практикум / В. В. Козик, Л. А. Панкова, О. Ю. Григор'єв, А. О. Босак. — К. : Вікар, 2006. — 589 с.
3. Філіпенко А. Основні проблеми економіки розвитку : пер. з англ. / А. Філіпенко, В. Гесць, І. Крючкова, Е. Ліанова, В. Опарін, В. Федорова. — К. : Либідь, 2003. — 684 с.
4. Офіційний сайт Державного служби статистики України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

ОСНОВНІ АСПЕКТИ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Кожухова Т.В., к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки Криворізького економічного інституту ДВНЗ «КНУ» (Україна)

Кожухова Т.В. Основні аспекти концепції сталого розвитку

У статті досліджуються основні аспекти концепції сталого розвитку. Здійснено аналіз сутності та основних теоретичних положень концепції сталого розвитку. Досліджено підходи до обґрунтування концепції сталого розвитку, принципи сталого розвитку, обов'язкові елементи успіху в досягненні цілей сталого розвитку, визначені ООН. Проведено аналіз поняття «сталий розвиток», виявлена відсутність єдності поглядів щодо поняття «сталий розвиток» і конкретних шляхів майбутнього розвитку суспільства. Розглянута вирішальна роль Організації Об'єднаних Націй у підвищенні рівня добробуту людей, досліджено розвиток ініціатив ООН у сфері сталого розвитку. Визначена необхідність розширення співробітництва між партнерами в галузі розвитку, включаючи багатосторонні організації та їхні держави-члени, яке буде мати вирішальне значення в умовах невизначеності, що зберігається в глобальній економіці. Визначена роль науки в формулюванні нової стратегії сталого розвитку, прийнятті практичних рішень щодо методів її реалізації.

Ключові слова: концепція сталого розвитку, принципи сталого розвитку, розвиток, стійкість

Кожухова Т.В. Основные аспекты концепции устойчивого развития

В статье исследуются основные аспекты концепции устойчивого развития. Осуществлен анализ сущности и основных теоретических положений концепции устойчивого развития. Исследованы подходы к обоснованию концепции устойчивого развития, принципы устойчивого развития, обязательные элементы успеха в достижении целей устойчивого развития, определенные ООН. Проведен анализ понятия «устойчивое развитие», выявлено отсутствие единства взглядов относительно понятия «устойчивое развитие» и конкретных путей будущего развития общества. Рассмотрена решающая роль Организации Объединенных Наций в повышении уровня благосостояния людей, исследовано развитие инициатив ООН в области устойчивого развития. Определена необходимость расширения сотрудничества между партнерами в области развития, включая многосторонние организации и их государства-члены, которое будет иметь решающее значение в условиях сохраняющейся неопределенности в глобальной экономике. Определена роль науки в формулировании новой стратегии устойчивого развития, принятии практических решений относительно методов ее реализации.

Ключевые слова: концепция устойчивого развития, принципы устойчивого развития, развитие, устойчивость

Kozhukhova T. The Main Aspects of the Concept of Sustainable Development

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВИТТЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

The article examines the main aspects of the concept of sustainable development. The analysis has been made of the nature and the basic theoretical positions of the concept of sustainable development. Conceptual approaches to the study of the concept of sustainable development, as well as sustainable development principles and essential elements of success in achieving the goals of sustainable development determined by the United Nations, have been examined. The notion of the sustainable development has been analyzed, and the lack of unity of views concerning the notion of sustainable development and the specific ways of the future development of society has been determined. The decisive role of the United Nations in enhancing the well-being of people has been addressed, and the development of initiatives by the UN in the field of sustainable development has been studied. The need has been identified for the enhanced cooperation between partners in the field of development, including multilateral organizations and their member states, which will be crucial in the face of uncertainty prevailing in the global economy. The role of science has been defined in the formulation of a new strategy of sustainable development as well as in the making of practical decisions regarding its implementation methods.

Keywords: concept of sustainable development, principles of sustainable development, development, sustainability

Постановка проблеми. Сімдесят років тому, приймаючи Статут Організації Об'єднаних Націй (ООН), країни світу взяли на себе урочисте зобов'язання «позбавити майбутні покоління від лиха війни..., знову затвердити віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків і жінок і в рівність прав великих і малих націй..., створити умови, при яких можуть дотримуватися справедливість і повага до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права, сприяти соціальному прогресу та поліпшенню умов життя при більшій свободі» [1].

З моменту свого заснування в 1945 році ООН приділяла першочергову увагу «здійсненню міжнародного співробітництва у справі вирішення міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру та заохочення дотримання прав людини і основних свобод усіх людей незалежно від расової, статевої, мовної чи релігійної приналежності» [2]. Після Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, що відбулася в 1992 році в Ріо-де-Жанейро - зустрічі на вищому рівні «Планета Земля», яка виокремилася проблеми увічнення диспропорцій між країнами, загострення проблеми бідності, голоду, погіршення здоров'я населення та стану екосистем, був визначений новий шлях до добробуту людства - шлях сталого розвитку. Було наголошено на необхідності комплексного підходу до проблем навколишнього середовища і розвитку, що сприятиме більш ефективній охороні, раціональному використанню екосистем, забезпеченню більш безпечного і благополучного майбутнього, на необхідності спільних зусиль на основі глобального партнерства в інтересах забезпечення сталого розвитку [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сталого розвитку завжди перебували у центрі уваги вчених. Значний внесок у вивчення теоретико-методологічних та практичних аспектів сталого розвитку зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Т.В.Бегун, О.Білорус, Б.Е.Большаков, В.Вернадський, Н.Исхаков, О.Л.Кузнецов, В.І.Куценко, К.Маркс, С.Подолінський, Д.Рікардо, А.Сміт, В.П.Удовиченко, М.В.Фоміна, А.Д.Шакиров та багато інших.

Виділення невирішеної проблеми. Не дивлячись на наявність концепції сталого розвитку, з'являються труднощі у її здійсненні. Відсутність чіткого розуміння необхідності слідувати цілям концепції сталого розвитку призводить до неможливості адекватних і своєчасних дій щодо забезпечення гармонійного розвитку людства. Наукове співтовариство поки що не змогло досягти бажаної єдності поглядів щодо поняття «сталий розвиток» і конкретних шляхів майбутнього розвитку суспільства.

Мета наукової статті. Метою статті є дослідження сутності концепції сталого розвитку та її принципів, поняття «сталий розвиток», ролі ООН у підвищенні добробуту людства, визначення проблем і шляхів практичних рішень щодо реалізації стратегії сталого розвитку.

Результати дослідження. Підвищення рівня добробуту людей продовжує залишатися одним з головних напрямів діяльності ООН. За час, що минув, у світі змінилося розуміння розвитку, і в даний час країни поділяють точку зору про те, що сталий розвиток - розвиток, який сприяє процвітання і розширенню економічних можливостей, підвищенню рівня добробуту і захисту навколишнього середовища - пропонує найбільш оптимальний шлях покращення життя людей у всьому світі [3].

У цьому контексті система ООН відіграє вирішальну роль, усвідомлення необхідності сприяння сталому розвитку знаходить відображення в усіх сферах її діяльності, за ініціативами ООН визначаються цілі та завдання у сфері сталого розвитку (табл.1).

Таблиця 1

Розвиток ініціатив ООН у сфері сталого розвитку

Рік	Події	Результати
1972	Конференція ООН з проблем навколишнього середовища, м. Стокгольм	Розглянуто взаємозв'язок між економічним розвитком і погіршенням стану навколишнього середовища.
1983	Заснування Генеральною Асамблеєю ООН Міжнародної комісії з навколишнього середовища та розвитку	Привнесено нове розуміння необхідності в новому типі розвитку, що забезпечує економічний добробут нинішнього та майбутнього поколінь.
1987	Доповідь Комісії Генеральної Асамблеї ООН	Висунута нова концепція сталого розвитку як альтернативи розвитку, заснованого на необмеженому економічному зростанні.
1992	Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку, м. Ріо-де-Жанейро, Бразилія	Усіма урядами країн – членів ООН досягнуто угоди щодо концепції сталого розвитку, прийнято міжнародний документ «Порядок денний на XXI століття» (ключові питання: соціальні та економічні аспекти; збереження і раціональне використання ресурсів у цілях розвитку; зміцнення ролі основних груп населення; засоби здійснення).
1995	Всесвітній саміт з соціального розвитку, м. Копенгаген, Данія	Виділене завдання викорінення бідності як завдання всесвітнього масштабу першорядної важливості.
2000	Саміт тисячоліття, організований ООН, м. Нью-Йорк, США	Досягнуто згоду щодо цілей, спрямованих на використання бідності і сталий розвиток, ухвалено Декларацію тисячоліття ООН (ключові цілі: мир, безпека і роззброєння; розвиток і викорінення бідності; охорона спільного навколишнього середовища; права людини, демократія і блага управління; захист уразливих верств населення; задоволення особливих потреб Африки; зміцнення ООН).
2002	Міжнародна конференція з фінансування розвитку, м. Монтеррей, Мексика	Отримали подальший розвиток принципи, закладені в Декларацію тисячоліття ООН; прийнято Монтеррейський консенсус, що визначає основні напрямки діяльності у сфері фінансування розвитку: мобілізацію національних фінансових ресурсів на цілі розвитку; мобілізацію міжнародних ресурсів: прямих іноземних інвестицій та ін. приватних ресурсів; міжнародної торгівлі як рушійної сили розвитку; активізацію міжнародного фінансового і технічного співробітництва; управління зовнішньою заборгованістю; вирішення системних питань: підвищення узгодженості і послідовності функціонування міжнародних валютної,

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

2002	Всесвітня зустріч на вищому рівні зі сталого розвитку (Ріо + 10), м. Йоганнесбург, Південна Африка	фінансової та торгової систем в інтересах розвитку. Прийнято план виконання рішень Всесвітньої зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку, що передбачає прискорене досягнення цілей: викорінення бідності; змін нестійких моделей споживання і виробництва; охорони і раціонального використання природної ресурсної бази економічного та соціального розвитку; сталого розвитку в умовах глобалізації у світі; охорони здоров'я; сталого розвитку малих острівних держав, Африки, країн Лат.Америки і Карибськ.басейну, країн Азії і Тихого океану, в регіоні Зах.Азії.
2012	Конференція ООН зі сталого розвитку (Ріо+20), м. Ріо-де-Жанейро, Бразилія	Вироблення низки дієвих заходів щодо створення стійкої «зеленої» економіки, що забезпечує охорону навколишнього середовища при сприянні досягненню Цілей розвитку тисячоліття на основі зростання доходів, забезпечення гідною роботою та ліквідації убогості

Розроблено автором на основі [3]

У Ріо-де-Жанейрській декларації з навколишнього середовища і розвитку, що була прийнята Конференцією ООН у 1992 році, найбільш повно були сформульовані принципи сталого розвитку (табл.2).

Таблиця 2

Принципи сталого розвитку [2]

Принципи	
1.	Турбота про людей займає центральне місце в зусиллях щодо забезпечення сталого розвитку. Вони мають право на здорове і плідне життя в гармонії з природою.
2.	Держави мають суверенне право розробляти свої власні ресурси відповідно до своєї політики в галузі навколишнього середовища і розвитку і несуть відповідальність за забезпечення того, щоб діяльність в рамках їх юрисдикції або контролю не завдавала шкоди навколишньому середовищу інших держав або районів за межами дії національної юрисдикції.
3.	Право на розвиток має бути реалізовано, щоб забезпечити справедливе задоволення потреб нинішнього і майбутніх поколінь в галузях розвитку і навколишнього середовища.
4.	Для досягнення сталого розвитку захист навколишнього середовища повинен складати невід'ємну частину процесу розвитку і не може розглядатися у відриві від нього.
5.	Всі держави і всі народи співпрацюють у вирішенні найважливішої завдання викорінення бідності
6.	Особливому становищу і потребам країн, що розвиваються, в першу чергу найменш розвинених і екологічно найбільш уразливих країн, надається особливе значення.
7.	Держави співпрацюють у дусі глобального партнерства в цілях збереження, захисту і відновлення здорового стану і цілісності екосистеми Землі. Внаслідок своєї різної ролі в погіршенні стану глобального навколишнього середовища держави несуть загальну, але різну відповідальність. Розвинені країни визнають відповідальність, яку вони несуть в контексті міжнародних зусиль із забезпечення сталого розвитку з урахуванням стресу, який створюють їх суспільства глобальному навколишньому середовищу, технологій і фінансових ресурсів, якими вони володіють.
8.	Держави повинні обмежити і ліквідувати нежиттєздатні моделі виробництва та споживання і заохочувати відповідну демографічну політику.
9.	Держави повинні співпрацювати з метою зміцнення діяльності з нарощування національного потенціалу для забезпечення сталого розвитку завдяки поглибленню наукового розуміння шляхом обміну науково-технічними знаннями і розширення розробки, адаптації, поширення і передачі технологій, включаючи нові та інноваційні технології.
10.	Екологічні питання вирішуються найбільш ефективним чином за участю всіх зацікавлених громадян на відповідному рівні. На національному рівні кожна людина повинна мати відповідний доступ до інформації, що стосується навколишнього середовища, яка є в розпорядженні державних органів, включаючи інформацію про небезпечні матеріали та діяльності в їх громадах, і можливість брати участь в процесах прийняття рішень. Держави розвивають і заохочують інформованість і участь населення шляхом широкого надання інформації.
11.	Держави приймають ефективні законодавчі акти у сфері охорони навколишнього середовища. Екологічні стандарти, цілі регламентації та пріоритети повинні відображати екологічні умови та умови розвитку, в яких вони застосовуються. Стандарти, що застосовуються одними країнами, можуть бути недоречними і пов'язаними з необґрунтованими економічними і соціальними витратами в інших країнах, зокрема в країнах, що розвиваються.
12.	Для більш ефективного вирішення проблем погіршення стану навколишнього середовища держави повинні співпрацювати в справі створення сприятливої і відкритої міжнародної економічної системи, яка привела б до економічного зростання і сталого розвитку в усіх країнах.
13.	Держави повинні розробляти національні закони, що стосуються відповідальності і компенсації жертвам забруднення та іншого екологічного збитку. Держави оперативним і більш рішучим чином співпрацюють також з метою подальшої розробки міжнародного права, що стосується відповідальності і компенсації за негативні наслідки екологічного збитку, заподіяваного діяльністю, яка ведеться під їх юрисдикцією або контролем, районам, які знаходяться за межами їх юрисдикції.
14.	Держави повинні ефективно співпрацювати з метою стримувати або запобігати перенесення і переведення в інші держави будь-яких видів діяльності і речовин, які завдають серйозної екологічної шкоди або вважаються шкідливими для здоров'я людини.
15.	В цілях захисту навколишнього середовища держави у відповідності зі своїми можливостями широко застосовують принцип прийняття запобіжних заходів. У тих випадках, коли існує загроза серйозного або незворотної шкоди, відсутність повної наукової впевненості не використовується в якості причини для відстрочення прийняття економічно ефективних заходів щодо попередження погіршення стану навколишнього середовища.
16.	Національні органи влади повинні прагнути сприяти інтерналізації екологічних витрат і використання економічних засобів, беручи до уваги підхід, згідно з яким забруднювач повинен, у принципі, покривати витрати, пов'язані з забрудненням, належним чином враховуючи суспільні інтереси і не порушуючи міжнародну торгівлю та інвестування.
17.	Оцінка екологічних наслідків у якості національного інструменту здійснюється відносно передбачуваних видів діяльності, які можуть мати значний негативний вплив на навколишнє середовище і які підлягають затвердженню рішенням компетентного національного органу.
18.	Держави негайно повідомляють інші держави про будь-які стихійні лиха або ін.надзвичайні ситуації, що можуть призвести до несподіваних шкідливих наслідків для навколишнього середовища в цих державах. Міжнародне співтовариство робить все можливе для надання допомоги потерпілим державам.
19.	Держави направляють державам, які можуть виявитися порушеними, попередні та своєчасні попередження та відповідну інформацію про діяльність, яка може мати значні негативні трансграничні наслідки, і проводять консультації з цими державами на

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

ранньому етапі та в душі доброї волі.
20.Жінки відіграють життєво важливу роль в раціональному використанні навколишнього середовища і розвитку. Тому їх всебічна участь необхідна для досягнення стійкого розвитку.
21.Слід мобілізувати творчі сили, ідеали і мужність молоді світу в цілях формування глобального партнерства, щоб досягти сталого розвитку і забезпечити краще майбутнє для всіх.
22.Корінне населення і його громади, а також інші місцеві громади покликані грати життєво важливу роль в раціональному використанні і поліпшенні навколишнього середовища в силу їх знань і традиційної практики. Держави повинні визнавати і належним чином підтримувати їх самобутність, культуру і інтереси і забезпечувати їх ефективну участь у досягненні сталого розвитку.
23.Навколишнє середовище та природні ресурси народів, що живуть в умовах гноблення, панування і окупації, повинні бути захищені.
24.Війна неминуче справляє руйнівний вплив на процес сталого розвитку. Тому держави повинні поважати міжнародне право, що забезпечує захист навколишнього середовища під час збройних конфліктів, і повинні співпрацювати, при необхідності, у справі його подальшого розвитку.
25.Мир, розвиток і охорона навколишнього середовища взаємозалежні і неподільні.
26.Держави вирішують всі свої екологічні суперечки мирним шляхом і належними засобами у відповідності зі Статутом Організації Об'єднаних Націй.
27.Держави і народи співпрацюють у душі доброї волі і партнерства у виконанні цих принципів та у подальшому розвитку міжнародного права в галузі сталого розвитку.

У доповіді Генерального секретаря ООН щодо порядку денного в галузі сталого розвитку на період після 2015 року визначено шість обов'язкових елементів успіху в справі досягнення цілей сталого розвитку: планета (збереження екосистем в інтересах всіх суспільств і наших дітей); люди (створення умов для здорового життя, освіти та участі жінок і дітей); гідне життя (викорінення бідності і боротьба з нерівністю); процвітання (побудова потужної, інклюзивної та транспарентної економіки); правосуддя (заохочення безпечного і мирного співіснування людей і побудова сильних інститутів); партнерства (мобілізація глобальної солідарності в інтересах сталого розвитку) [1].

Отже, цілі в галузі сталого розвитку відкривають нові горизонти в таких областях, як ліквідація нерівності, економічне зростання, створення гідних робочих місць, розвиток міст і населених пунктів, індустріалізація, розвиток енергетики, боротьба зі зміною клімату, стійкі моделі вирощування і виробництва, мир, справедливість і розвиток інститутів. В якості засобів досягнення цілей в області сталого розвитку передбачено створення глобального партнерства [1].

Не дивлячись на те, що виокремлення глобальних проблем сучасності та першої інтегральної концепції сталого розвитку для залучення уваги національних урядів країн, міжнародної громадськості було здійснено у 70-х роках минулого століття (початок створення міжнародних неурядових наукових організацій з вивчення глобальних процесів на Землі, таких як Міжнародна федерація інститутів перспективних досліджень, Римський клуб, Міжнародний інститут системного аналізу, проведення у Стокгольмі Конференції ООН з проблем навколишнього середовища), історія концепції сталого розвитку почалася ще з часів античних філософів. Як зазначає М.В.Фоміна, «основи теорії сталого розвитку не є відкриттям сучасної думки, а пройшли довгий шлях формування та розвитку, але залишаються дискусійними й досі» [4, с. 15].

Передумови до створення концепції сталого розвитку пов'язані з науковим осмисленням особливостей взаємодії людини та природи, ролі людини у зміні навколишнього середовища. Це відображено в роботах Платона; Аристотеля про характер величини вартості, яка визначається витратами праці і природних ресурсів з однієї сторони та на основі оцінки корисності конкретного блага з іншої; Томаса Мора; Томазо Кампанелло; А.Сміта, Д.Рікардо про роль взаємодії людини і природи; Томаса Роберта Мальтуса про випереджальне зростання народонаселення по відношенню до зростання засобів існування; К.Маркса про соціально-економічний формацийний прогрес; У.Джевонса; Л.Вальраса; К.Менгера; С.А.Подолінського; Едуарда Леруа; В.І.Вернадського про біосферу та її еволюцію; Б.Коммонера про вплив людини на навколишнє середовище; К.Е.Цюлковського та багатьох інших.

Теорія сталого розвитку стала альтернативою парадигмі економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю. Сталий розвиток – загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства та захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі [5, с.12]. І на сьогоднішній день, як вважають науковці, альтернативи сталому розвитку не існує.

На думку В.П.Удовиченко, сталий розвиток – це передусім система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечної навколишнього середовища, національних джерел духовності. В основі такого розвитку лежать невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток. А це значить, що в умовах сталого розвитку забезпечується баланс між задоволенням сучасних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь; неухильне зростання економічних показників; збереження довкілля та поліпшення санітарних умов проживання і праці людини [5, с.29].

Основою сталого розвитку є три складові, які повинні розглядатися збалансовано: екоефективність економічної діяльності, соціальна справедливість та екологічна цілісність. Економічна складова - оптимальне використання обмежених ресурсів і екологічних, матеріало-зберігаючих технологій, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізації, переробки та знищення відходів. Соціальна складова орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальної і культурної системи, справедливий розподіл благ. Екологічна складова повинна забезпечувати цілісність біологічних і фізичних систем.

В останній чверті ХХ століття в теорії світової економіки сформувалися три відносно самостійних підходи в поясненні процесу сталого розвитку: виробничо-економічний, соціально-економічний, еколого-економічний, які відображали різні аспекти одного і того ж глобального феномена. М.В.Фоміна акцентує увагу на необхідності розрізняти два головні концептуальні підходи до обґрунтування концепції сталого розвитку: еколого-економічний, що уособлює первинність екологічної складової, яка є і основною метою, і головним джерелом реалізації сталого розвитку, і економіко-екологічний, за яким джерелом досягнення економічного сталого розвитку вважається економічна складова [4, с.16].

Оскільки поняття «сталий розвиток» досі не отримало закріплення у правових документах, з'являються труднощі у здійсненні концепції сталого розвитку. У свою чергу, відсутність чіткого розуміння необхідності слідувати цілям концепції сталого розвитку призводить до неможливості адекватних і своєчасних дій щодо забезпечення гармонійного розвитку людства. Наприклад, в Україні термін «сталий розвиток» часто вживають для означення лише неухильного зростання економічних показників країни, її регіонів, міст, сіл та окремих галузей економіки. Це відбувається у зв'язку з ігноруванням на державному рівні вимог сталого розвитку щодо захисту довкілля, соціальної справедливості, відсутності расової та національної дискримінації [5,с.13]. Тому надзвичайно важливим питанням є визначення більш конкретного та повного поняття «сталий розвиток».

Дослідження економічної літератури свідчить про широке використання терміну «сталий розвиток» та наявність дискусійного питання щодо цього поняття. Д. В. Преснякова зазначає, що «причини широкого використання даного поняття обумовлені не стільки його універсальністю, скільки його суперечливістю, нерозробленістю концепцій сталого розвитку, невеликими релевантної інформації для кількісного вимірювання ступеня стійкості або нестійкості процесу розвитку і прийняття оптимальних управлінських рішень» [6, с.129]. Це

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

пояснюється також складністю самого поняття, що включає економічну, соціальну та екологічну складові.

Термін «сталий розвиток» (англ. sustainable development) до широкого вживання було введено Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку під керівництвом Гру Харлем Брундтланд (далі – Комісія Брундтланд) у доповіді «Наше спільне майбутнє», представлений Генеральній Асамблеї ООН в 1987 році. Під сталим розвитком у доповіді розуміється «процес, що задовольняє потреби сучасності, не підриваючи здатність майбутніх поколінь до задоволення власних потреб» [7].

Деякі науковці вважають, що основна концептуальна складність полягає у включенні поняття «сталого розвитку» двох термінів «сталість» і «розвиток» [8, с.158]. Термін «розвиток» у словниках та спеціалізованій літературі визначається як процес закономірної зміни, переходу вихідного стану в інший, більш досконалий; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого [9]; вищий тип руху і зміни в природі і суспільстві, пов'язаний з переходом від однієї якості, стану до іншого, від старого до нового [10]; закономірна зміна матерії і свідомості, їх універсальна властивість; власне «розгортання» доти «згорнутого», виявлення, виявлення речей, частин, станів, властивостей, відносин, які існували і раніше, вже були підготовлені, але не були доступні сприйняттю, особливо в сенсі сходження від нижчого і малозначного вищому і повноцінному [10].

Сучасний підхід до дослідження поняття «розвиток» включає три взаємопов'язані характеристики: зміна, зростання, поліпшення, головною з яких є остання: розвиток як зміна не відбувається сам по собі, а пов'язаний з розробкою політики певної світоглядної спрямованості; розвиток як зростання означає такі структурні зміни, які ведуть до технологічного прогресу, підвищення якості продукції і поліпшенню розподілу товарів і послуг; розвиток як поліпшення означає такі зміни, які забезпечують рівні можливості більш широкому колу людей скористатися суспільними благами [11, с.11].

Основоположним для самого поняття «стійкість» вважається відмінність між економічним розвитком та економічним зростанням: зростання спрямоване на кількісне збільшення масштабу економіки в її фізичному вимірі, розвиток передбачає якісні вдосконалення в структурі, конструкції і композиції фізичних об'єктів і потоків [6, с.131].

Досліджуючи поняття сталого розвитку вчені відзначають неточність перекладу зарубіжного визначення терміну «сталий розвиток» (англ. sustainable development – підтримуваний розвиток, фр. developpement durable – довготривалий розвиток, нім. nachhaltige Entwicklung - тривалий розвиток, іт. sviluppo sostenibile – розвиток, що заслуговує на підтримку, норв. en holdbar utvikling – міцний розвиток) [12, с.64; 20, с.9].

Сам англійський термін «sustainable development», перекладений згодом як «сталий розвиток» спочатку з'явився в природокористуванні: наприкінці XVIII - XIX ст. у Німеччині термін «nachhaltigkeit» (стійкість) вживали стосовно до такого типу лісокористування, який не призводив до виснаження деревних ресурсів, що дозволяло зберегти основні захисні функції лісів, оскільки передбачало лісовідновлення, що компенсує ті обсяги лісових ресурсів, які були втрачені в результаті рубок; в Канаді терміном «sustainable development» назвали таку систему експлуатації рибних ресурсів, при якій вилов риби відповідає можливостям простого відтворення відповідної популяції [12, с.53].

Існуюча на сьогоднішній день величезна кількість інтерпретацій поняття «сталий розвиток» (дослідники нараховують до 100 конкуруючих версій визначення цього поняття) конкретизує його початковий варіант. Часто ці визначення відрізняються одне від одного акцентом на певних проблемах, проте ключові визначення Комісії Брундтланд, як правило, залишаються незмінними [12, с.64]. Визначення поняття «сталий розвиток» у словниках та спеціалізованій літературі представлені в табл.3.

Отже, наукове співтовариство поки що не змогло досягти бажаної єдності поглядів щодо поняття «сталий розвиток» і конкретних шляхів майбутнього розвитку суспільства. Широко прийняте і найменш спірне визначення сталого розвитку, озвучене Комісією Брундтланд, є відображенням скоріше стратегічної мети, ніж конкретного шляху для практичних дій.

Не дивлячись на зусилля міжнародного співтовариства щодо забезпечення добробуту для всіх, більшість екологічних, економічних, соціальних, політичних проблем продовжують прискорено зростати. Світовий банк наголошує на тому, що для досягнення цілей щодо ліквідації крайньої бідності в світовому масштабі та сприяння загальному добробуту, які будуть досягнуті на основі екологічної, соціальної та економічної стійкості, необхідно зрозуміти, що економічне зростання само по собі не може забезпечити стійкого і загального добробуту, посилення соціальної напруженості в світі було частково викликано зростанням економічної нерівності і відсутністю можливостей для всіх. Для досягнення цих цілей потрібно розширити співробітництво між партнерами в галузі розвитку, включаючи багатосторонні організації та їхні держави-члени, яке буде мати вирішальне значення в умовах невизначеності, що зберігається в глобальній економіці.

Таблиця 3

Визначення поняття «сталий розвиток»

Джерело	Визначення
Енциклопедія інновацій [13]	Стійкий розвиток – особливий економічний розвиток, який забезпечує задоволення всебічних потреб нинішнього покоління без завдання шкоди можливостям прийдешніх поколінь забезпечити свої власні потреби.
Новая экономическая энциклопедия [14]	Сталый развитие - концепция механизма глобального партнерства на основе створення новых равных співробітництва між державами, ключевими секторами суспільства та людьми.
Словарь современных экономических и правовых терминов [15]	Сталый развитие, або екологічно стійкий (стабільний) економічний розвиток (англ. environmentally sustainable economic development) - соціально-економічний розвиток, при якому задоволення потреб нинішнього покоління людей здійснюється з умовою екологічних обмежень, необхідних для забезпечення можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Це реально за умови, коли запас капітальних активів залишається незмінним чи зростає у часі. Під такими активами маються на увазі вироблений (машини, дороги, заводи, будівлі тощо), людський (здоров'я, знання і навички людей) і екологічний (природний) (атмосферне повітря, води, ліси, якість ґрунтів, ресурси надр, екосистеми і їх функції тощо) капітали.
Словарь понятий к курсу «Глобальные проблемы современности и Азиатско-Тихоокеанский регион» [16]	Сталый развитие - концепция развития цивилизации без социальных потрясений и природных катастроф, при якому буде забезпечуватися належний баланс між вирішенням соціально-економічних та екологічних проблем.
Екологічний словник [10]	Сталый развитие - такий розвиток суспільства, при якому поліпшуються умови життя людини, а вплив на навколишнє середовище залишається у межах господарської ємності біосфери, так що не руйнується природна основа функціонування людства.
Словарь терминов МЧС [10]	Сталый развитие - керований, програмний розвиток, що протікає в умовах рівноважної взаємодії біосфери і людства, регламентованої індексом стійкості розвитку менше одиниці, і в умовах внутрішньо гармонійного суспільства типу екологічного соціалізму, здатного встановити гармонійну взаємодію всіх трьох сфер людської діяльності - сфери глобальної екології, соціальної та економічної сфер - забезпечити розквіт людської особистості.
Світовий банк [10]	Сталый развитие - управління сукупним капіталом суспільства в інтересах збереження і примноження людських можливостей.

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

Качан Є.П. [17]	Сталий розвиток — це процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення гарантованого задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умови збереження та поетапного відтворення цілісності навколишнього природного середовища, створення можливостей для рівноваги між його потенціалом і вимогами людей усіх поколінь.
Искаков Н. [18]	Сталий розвиток - це не просто комплекс економічних, екологічних та соціальних умов, що забезпечують життєдіяльність суспільства. Це, швидше, комплекс ідей, що складають основу розуміння нового світоустрою та устрою суспільства.
Шакиров А.Д. [19]	Сталий розвиток - це гармонійний розвиток природи і людини, що передбачає взаємодію економічного зростання, соціального розвитку та захисту навколишнього середовища з метою задоволення потреб існуючих, а також майбутніх поколінь населення всіх країн.
Зеркалов Д.В. [20]	Сталий розвиток - правильний, гармонійний (рівномірний, збалансований) розвиток. Гармонійний розвиток - це процес змін, в якому експлуатація природних ресурсів, напрямок інвестицій, орієнтація науково-технічного розвитку, розвиток особистості та інституційні зміни погоджені одне з одним і посилюють теперішній і майбутній потенціал для задоволення людських потреб і прагнень.

Як зазначають О.Л.Кузнецов та Б.Є.Большаков, «шлях до практичних рішень щодо реалізації стратегії сталого розвитку лежить через дослідження невідомого, тобто через науку. Саме наука не тільки здобуває нові знання про світ, але і здатна сформулювати так необхідну людству нову стратегію розвитку і методи її реалізації, чого ООН та уряди у відриві від адекватної проблеми наукового забезпечення досягти не можуть. Заяви про необхідність нових підходів у розвитку людської цивілізації не підкріплені теоретичною науковою обґрунтованістю, не доповнені науковими методами, технологіями і системами. З іншого боку, оскільки сталий розвиток - це не тільки політична, але і природничо-наукова проблема, значну частку відповідальності за критичне становище, що створилося в світі, і негативний стан реалізації стратегії сталого розвитку має взяти на себе і наукове співтовариство, найбільш видатні представники якого безпосередньо причетні як до народження, так і становлення концепції сталого розвитку» [12, с.63-64].

Висновки та пропозиції. Узагальнення літературних джерел і результати проведеного дослідження дозволяють запропонувати визначення поняття сталого розвитку як соціально-економічного розвитку, що передбачає взаємодію економічного зростання, соціального розвитку та захисту навколишнього середовища з метою задоволення існуючих потреб, а також майбутніх поколінь населення всіх країн на основі глобального партнерства та співробітництва. Порядок денний на XXI століття, присвячений актуальним проблемам сьогодення, має на меті підготувати світ до вирішення проблем, з якими він зіткнеться в наступному столітті. Він відображає глобальний консенсус і прийняття на найвищому рівні політичних зобов'язань щодо співпраці з питань розвитку та навколишнього середовища [2]. За його успішне здійснення насамперед будуть відповідати уряди. Вирішальне значення для досягнення цієї мети повинні мати не тільки національні стратегії, плани, політика і процеси, але й підходи, підкріплені науковою обґрунтованістю та доповнені науковими методами, при цьому міжнародне співробітництво має сприяти таким зусиллям і доповнювати їх.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Дорога к достойной жизни к 2030 году: искоренение нищеты, преобразование условий жизни всех людей и защита планеты: обобщающий доклад Генерального секретаря по повестке дня в области устойчивого развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/>
2. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию 3–14 июня 1992 года [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml
3. Сайт ООН [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.un.org/ru/>
4. Фоміна М.В. Проблеми сталого економічного розвитку в умовах глобалізації: монографія/М.В.Фоміна: ДонНУЕТ ім.М.Туган-Барановського. – Донецьк: [ДонНУЕТ], 2010. – 359 с.
5. Суспільний вектор сталого розвитку (питання теорії та практики): [Монографія]/ [В.І.Куценко, В.П.Удовиченко, Я.В.Остафійчук та ін.]; за наук. ред. В.І.Куценко. - Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – Чернівці: Видавель Лозовий В.М., 2013. – 336 с.
6. Преснякова Д.В. О дефинициях «устойчивость» и «устойчивое развитие» в экономической науке/ Д.В.Преснякова// Социально-экономические явления и процессы. - № 8 (030). – 2011. – С.129-131.
7. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>
8. Бегун Т.В. Устойчивое развитие: определение, концепция и факторы в контексте моногородов/Т.В.Бегун// Экономика, управление, финансы: материалы II международной научной конференции (г.Пермь, декабрь 2012 г.). – Пермь: Меркурий, 2012. – С.158-163.
9. Словарь Ожегова Толковый словарь русского языка [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.ozhegov.com/words/29145.shtml>
10. Словари и энциклопедии [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf>
11. Ляшенко В.И. Финансово-регуляторные режимы стимулирования экономического развития: введение в экономическую режимологию: моногр./В.И.Ляшенко; НАН Украины, Ин-т экономикипром-сти. – Донецк, 2012. – 370 с.
12. Кузнецов О.Л. Мировоззрение устойчивого развития: учеб. пособие/ О.Л.Кузнецов, Б.Е.Большаков. – М.: РАЕН: Дубна: Ун-т «Дубна», 2013. – 221 с.
13. Енциклопедія інновацій [за ред. Р.Дяківа] КНТЕУ.- Міжнародна економічна фундація.-К.:2012.– 600 с
14. Румянцева Е.Е. Новая экономическая энциклопедия/ Е.Е.Румянцева. – М.:ИНФРА-М, 2005.– I, 724 с.
15. Словарь современных экономических и правовых терминов /под ред. д.э.н., проф. В.Н.Шимова, В.С.Каменкова. – Минск, «Амалфея», 2002
16. Словарь терминов и понятий к курсу «Глобальные проблемы современности и Азиатско-Тихоокеанский регион» [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.politike.ru/dictionary/1059>
17. Качан Є.П. Регіональна економіка: Підручник для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗ. Затверджено МОН / Качан Є.П. - К., 2011. - 670 с.
18. Искаков Н. Устойчивое развитие: наука и практика/ Н.Искаков. - М.: РАЕН, 2008. - 464 с.
19. Шакиров А.Д. О концепции устойчивого развития и ее принципах / А.Д.Шакиров// Ученые записки Казанского университета. – Т.153, кн.1. – 2011. – С.217-223
20. Зеркалов Д.В. Устойчивое развитие и безопасность [Электронный ресурс]: Хрестоматія/ Д.В.Зеркалов. – Електрон.дан. – К.: Основа, 2012. – 1 електрон.опт.диск (CD-ROM); 12 см.